

**Nafta pinga daug, o degalai – mažai:
ar yra paradoksas (suokalbis, sąmokslas)?
+ Ar Orlen Lietuva yra monopolistas?**

(projektas pastaboms)

R.Kuodis (www.ekonomika.org)

2014 m. spalio 30 d.

Nafta atpigo 22%, o benzinas Lietuvos degalinėse – tik 6%

- **Paradoksas? Suokalbis? Reikia imtis degalų kainų reguliavimo?**
- **„Taip“**, sako Seimo narys Stasys **Brundza**:
http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/74471/s.brundza_siulo_ivesti_degalu_kainu_valstybini_reguliavima
- Bet **PARADOKSO nėra**, nes daroma **tipinė analizės klaida**. Pavyzdžiui, jei grūdai atpigo 10%, tai duona:
 - turi atpigti ne 10%,
 - o tik $10\% * [grūdų\ vertės\ dalis\ galutinėje\ duonos\ kainoje] = 10\% * 0,1 = 1\%$

Kiek turi pigti degalai LT, atpigus naftos barelio kainai JAV doleriais?

- Priklauso nuo pokyčių:
 - **USD/EUR kurso**, kuris (jei USD stiprėja EUR atžvilgiu) gali atsverti:
 - naftos pigimo JAV doleriais įtaką,
 - ir padidinti perdirbimo gamyklų maržą litais, net maržai nesikeičiant doleriais;
 - naftos **perdirbimo gamyklų maržos**, kurią, pavyzdžiui, atspindi Crack spread 3:2:1, http://en.wikipedia.org/wiki/Crack_spread;
 - specifinio **akcizo**, kuris, dėl savo adityvinės, o ne multiplikatyvinės formos, stabilizuoja degalų kainą degalinėje;
 - **degalinių maržos**.

Pavyzdys: nafta ↓22%, benzinas ↓6%

Degalų kainų "paradoksas"	2013	2014	Pokytis	Dalis 0	Dalis 1	Šaltinis	Kodas	Nuoroda
Nafta								
Urals barelio kaina USD	109	85	-22%					http://www.nesteoil.com/default.asp?path=1,41,538,2035,5193
USD/EUR kursas	1,37	1,27	-8%			Fred2	EXUSEU	http://research.stlouisfed.org/fred2/series/EXUSEU
LTL/USD kursas	2,52	2,72	8%					
Urals barelio kaina LTL	275	231	-16%					
Urals tonos kaina LTL	1727	1456	-16%					
Perdirbėjo marža (adityvinė)								
Crack spread 3:2:1 už toną USD	157	157	0%			Iliustracija		
Crack spread už toną LTL	396	428	8%					
Didmeninė kaina už litrą be akcizo	2,12	1,88	-11%	44%	42%			
Akcizas (specifinis, t.y. adityvinis, o ne ad valorem)						LR Akcizų įstatymas		http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370107
LTL už litrą	1,5	1,5	0%	31%	33%	FinMin puslapis		http://www.finmin.lt/web/finmin/ak#atr
Didmeninė kaina už litrą	3,62	3,38	-7%	75%	75%			
Degalinės marža (adityvinė)								
LTL už litrą	0,35	0,35	0%	7%	8%	Iliustracija		
Kaina be PVM	3,97	3,73	-6%	83%	83%			
Kaina su PVM	4,81	4,52	-6%	100%	100%			

Ar Orlen Lietuva – monopolistas?

- **„Taip“**, anot S.Brundzos, nes:
 - „Lietuvos mažmeninėje naftos produktų rinkoje degalų kaina yra **tiesiogiai priklausoma nuo vienintelio didmenininko** Lietuvoje – naftos perdirbimo gamyklos „Orlen Lietuva“, iš kurios į mažmeninę rinką Lietuvoje yra tiekama **per 90 proc. degalų.**“
- **„Ne“**, anot modernios monopolizmo laipsnio vertinimo koncepcijos (**contestable markets**) autoriaus William Baumol (1982)
<http://econ.ucdenver.edu/beckman/research/readings/baumol-contestable.pdf>:
 - **neužtenka** žinoti, kad kažkas turi **didelę rinkos dalį**;
 - reikia **turėti faktų**, kad didelė rinkos dalis pasiekta tipine blogąja **monopolistine elgsena** (pavyzdžiui, importo ribojimu etc.)

Ar Orlen Lietuva – monopolistas? (2)

- Tada **paveikslas** su Orlen LT **apsiverčia**:
 - **niekas nedraudžia vežti degalus į Lietuvą** iš kur nori, t.y. degalų rinka yra contestable;
 - Orlen LT į tai (contestability) iš esmės atsižvelgia ir taiko **importo pariteto kainodarą** - nustato tokią didmeninę kainą, kad degalinių tinklams ar kitiems didmenininkams neapsimokėtų importuoti;
 - **didelė Orlen LT didmeninės rinkos dalis** Lietuvoje yra **pasekmė** nepiktnaudžiavimo rinka:
 - jei netikit, parodykit **kur tie Orlen LT viršpelniai?**
 - priešingai, Orlen LT balansuoja ant gamyklos uždarymo...

Išvada

- **Seimo nario** kasdienybės dilema:
 - A) jei **atrandi „skandalą“**, lėk į **eterį** ar „**registruok pataisą**“, kad , neduokdie, kitas Seimo narys nepadarytų to anksčiau;
 - B) paklausk analitikų, **paieškok atsakymų internete** - gal problemos nėra iš viso arba ji gerokai mažesnė nei manei.
- **Spėkit**, kurį variantą paprastai renkasi Seimo nariai... 😊
- **Išvada**:
 - didelės problemos nėra, nors pasitaiko bandymų manipuluoti rinka (žr. www.ekonomika.org 2013.05.07: kas darosi degalų (SND) rinkoje?);
 - **bandymas ją „spręsti“** gali turėti daugiau kaštų nei naudos...